
Wstęp

Problematyka wojny handlowo-gospodarczej stała się w roku 2014 istotnym zagadnieniem międzynarodowych stosunków politycznych. Stało się to za sprawą eskalacji napięć między Rosją a koalicją państw zachodnich na tle konfliktu na Ukrainie. Obie strony rozpoczęły w tym obszarze wojnę handlową, m.in. określonymi produktami, ale powodem są tu nie korzyści ekonomiczne a zdecydowanie polityczne. Uświadomiło to szerokiej rzeszy obywatelom skutki tego typu działań. Są one szkodliwe dla gospodarki obu stron na poziomie makro i mikro. Tym samym wyraźne osłabienie handlu zagranicznego zaczęło wpływać na wzrost i rozwój społeczno-gospodarczy. Stąd problematyka sankcji gospodarczych stała się obszarem nie tylko politycznym, ale również i społecznym. Wyzwała to słuszne niepokoje i obawy o byt, pracę i przyszłość. Unia Europejska oraz NATO ma istotny problem do rozwiązania. Tym samym nauka – pole do analiz, uogólnień i podpowiedzi.

W sumie zagadnienia te są m.in. przedmiotem studiów i dociekań naukowych szczegółowej dyscypliny naukowej, jaką jest **ekonomika bezpieczeństwa**. Bada ona właśnie związki między przynajmniej trzema obszarami wiedzy: polityki, bezpieczeństwa i gospodarki. Szuka prawidłowości i zależności między tymi płaszczyznami. Podpowiada, jak radzić sobie z tymi problemami, mając na uwadze rozwój tego typu wydarzeń na przestrzeni dziejów ludzkości.

Przez wojnę handlowo-gospodarczą rozumiemy zespół działań militarnych i niewojskowych (ekonomicznych, administracyjnych, dyplomatycznych) skierowanych na osłabienie bądź też dezorganizację potencjału gospodarczo-obronnego innego państwa (grupy państw), a jej powodem są czynniki polityczne i strategiczne. Jest to środek nacisku, przymusu bądź odwetu. Takie niemilitarne oddziaływanie jest dopuszczone przez prawo międzynarodowe i szeroko stosowane w stosunkach międzynarodowych w świecie. W sumie jest to przechodzenie we wzajemnych kontaktach od „współpracy w rywalizacji” do „rywalizacji we współpracy”. Część składowa ogólnej polityki zagranicznej państwa (koalicji, sojuszu). Jej skuteczność jest obliczona na długi przedział czasu. Tego typu wojna może zapobiegać lub powstrzymać pewne zagrożenie, w sposób mniej kosztowny aniżeli groźba gorącej wojny czy też prawdopodobieństwo jej wystąpienia.

Istnieje zapotrzebowanie na tego typu opracowanie zbiorcze. Przemawiają za tym względy instytucjonalne, aktualność tematu, jak również potrzeby naukowo-dydaktyczne. W polskiej literaturze przedmiotu w ostatnich latach pojawiły się nieliczne przyczynki naukowe poświęcone tej tematyce. Brakuje jednak uogólnienia – spojrzenia w głąb, wypracowania stosownych zasad czy też merytorycznego doskonalenia wiedzy na ten temat. Lukę tę ma właśnie wypełniać ta monografia. Czynimy to po wielokrotnych dyskusjach w gronie specjalistów oraz odbytych konferencjach środowiskowych.

Mając to na uwadze, grupa nauczycieli akademickich i ekspertów wiedzy z problematyki ekonomiki bezpieczeństwa przyjęła za **cel** tego opracowania wykazanie teorii i praktyki rozwoju wojny handlowo-gospodarczej w dalszej i bliższej przeszłości oraz teraźniejszości i na tym tle wypracowanie systemu odporności gospodarki. Analiza i ocena czyniona jest na kilku płaszczyznach handlu. Mowa tu o handlu surowcami energetycznymi, żywnością (dostępem do czystej wody), technologią czy specyficznymi towarami, jakimi są chemikalia, metale kolorowe, metale szlachetne czy ziemie rzadkie. Nie wolno zapominać, że tego typu działania przenoszą się także na płaszczyznę informacyjną czy ochrony środowiska. Obok handlu międzynarodowego mamy także transfer kapitału finansowego, stąd też analiza funkcjonowania m.in. Giełdy Papierów Wartościowych w systemie współczesnych środków wojny gospodarczej. Oprócz tego występują wszechobecne pożyczki środków finansowych i napływ środków inwestycyjnych. Tym samym wojna odbywa się na płaszczyźnie finansowej i to nie tylko dziś, ale także i przed wiekami, o czym będzie w treści tej pracy. Wydaje się, że czyniona analiza nie byłaby pełna bez ukazania warstwy kształtowania odporności państwa na tego typu działania. Stąd należało zająć się takimi newralgicznymi elementami gospodarki, jak: przemysłem obronnym, transportem i komunikacją czy rezerwami strategicznymi. Klamrą spajającą te dociekania są oczywiście sankcje gospodarcze i embargo strategiczne z ich charakterystyką teoretyczną i odwołaniami z historii gospodarczej. Nie można także zapominać o protekcjonizmie gospodarczym, który ciągle jest obecny mimo zacieśniania więzów w międzynarodowych stosunkach handlowych.

Starając się bliżej sprecyzować prowadzony wywód, należy ująć **jego zakres**. Przedmiotem badań jest wojna handlowo-gospodarcza, a podmiotem badań – jednostki polityczne, czyli państwo (często Polska) i szerzej organizacje międzynarodowe (UE, NATO, WTO, OPEC). Analiza czasowa to przeszłość (niekiedy dość odległa) i teraźniejszość z elementami bliskiej przyszłości. Natomiast przestrzeń to pojedyncze państwo czy też grupa państw, koalicja gospodarcza lub też polityczno-militarna.

Autorzy tej pracy to zespół 23 osób wywodzący się z 13 różnorodnych ośrodków przeważnie szkolnictwa wyższego (publicznego i niepublicznego). Trzeba tu przywołać delegację takich miast, jak: Katowice, Kielce, Lublin, Poznań, Radom, Szczecin, Warszawa oraz Wrocław. W ujęciu szczegółowym są to: Akademia Obrony Narodo-

wej, Społeczna Akademia Nauk, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Warszawski, Wojskowa Akademia Techniczna, Wyższa Szkoła Bankowa, Wyższa Szkoła Informatyki Zarządzania i Administracji, Wyższa Szkoła Administracyjno-Społeczna, Institute for Security, Energy and Climate Studies – ISECS oraz Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych. Dobrze się stało, że dołączyła do tej grupy przedstawicielka z przemysłu obronnego (PGZ S.A.) oraz ekspert z Instytutu Transportu Samochodowego. Ubogaca to treść prowadzonych analiz. Wszystkie te osoby posiadają stosowne stopnie i tytuły naukowe i od lat zajmują się w sposób profesjonalny m.in. swoim wycinkiem ekonomiki bezpieczeństwa. Stąd czynią to wyśmienicie zarówno w sposób merytoryczny, metodologiczny, jak i przestępny dla Czytelnika. Książka przedstawia nie tylko istniejący, zawarty w dość rozproszonej literaturze dorobek dotyczący wojny handlowo-gospodarczej, lecz także ustalenia polityczne, gospodarcze poszczególnych rządów i UE oraz opinie własne Autorów.

Główną metodą prezentowaną w tej pracy jest kwerenda literatury przedmiotu. Obok niej mamy wnioski, budowanie określonych modeli, czy też wykorzystanie wybranych metod statystycznych. Oczywiście pojawia się także komparatystyka czy też synteza. Wyluszczone również związki przyczynowo-skutkowe. Mając na względzie lepszą percepcję wyводу, posłużono się stosownymi: wykresami, rysunkami, tabelami, schematami czy mapami.

Bazą dla tej monografii stały się: pozycje zwarte, artykuły zamieszczone w periodykach, akty prawne, ekspertyzy, źródła internetowe czy dokumenty wewnętrzne. Wiele z nich to pozycje obcojęzyczne. W sumie Autorom udało się dotrzeć do interesujących źródeł, o czym niech świadczy liczba 740 przypisów. Ważniejsze zostały ujęte w zalecanej literaturze.

Struktura opracowania to 17 rozdziałów. Staraliśmy się ująć najważniejsze wątki związane z analizowanym tematem. W szerokim uogólnieniu traktują one o ewolucji wojny handlowo-gospodarczej na przestrzeni dziejów ludzkości, odwołując się do szczegółowych przypadków i płaszczyzn rozpatrywania, podania pewnych uogólnień teoretycznych oraz wskazania na możliwości tworzenia odporności państwa (koalicji) w tym obszarze. Zdajemy sobie sprawę, że przynajmniej kilku wątków nie udało nam się w pełni naświetlić. Wynikało to z faktu skupienia się na zasadniczym temacie, nie wdając się w szczegóły czy też zagadnienia poboczne. Warto dodać, że w przypadku gdy jakiś wątek wywoływał istotne spory naukowe czy też zastrzeżenia, starano się naświetlić to zagadnienie w szerszej perspektywie bądź je w ogóle pominąć. Dodatkowo zaważył tu argument wskazujący za zwięzłością opracowania bez zbędnych wynurzeń. W sumie staraliśmy się, aby wszystkie rozdziały miały w miarę jednakową objętość.

Każdy rozdział składa się z kilku merytorycznych punktów. Znajdują się tam zasadnicze zagadnienia oraz informacje z podjętego tematu. Wszystkie rozdziały

rozpoczynają się od ogólnego wprowadzenia metodycznego, w którym podano cel prowadzonej analizy oraz jego strukturę. Na końcu występują słowa kluczowe oraz krótka bibliografia poruszanego problemu.

Monografię **najlepiej studiować partiami**, mając na uwadze określoną płaszczyznę. Zachęcamy do sięgnięcia do tej pracy zarówno przed wykładem, jak również po jego przedstawieniu. Z praktyki wiemy, że taki sposób obcowania z tego typu pracą lepiej sprzyja zapamiętywaniu pewnych fragmentów. Oczywiście opracowanie to jest niezbędne w przypadku samodzielnego przygotowania się do zajęć seminaryjnych czy pisaniu pracy kwalifikacyjnej. Wówczas służy jako przewodnik w studiowaniu określonego problemu.

Jesteśmy przekonani, że **opracowanie będzie przydatne** dla procesu dydaktycznego w ramach przedmiotu ekonomika bezpieczeństwa, ale także międzynarodowe stosunki ekonomiczne czy międzynarodowe stosunki polityczne. Liczymy, że decydenci szczebla centralnego państwa, którzy kształtują naszą politykę handlową i gospodarczą, znajdą dla siebie stosowne wątki. Mamy nadzieję, że prezentowane informacje staną się załączkiem dla innych prac z problematyki związanej z pograniczem polityki, gospodarki i bezpieczeństwa. Opracowanie ujawnia w tym zakresie szerokie więzi interdyscyplinarne. Edukacja w tym obszarze jest ciągle potrzebna, bowiem życie dostarcza nowych informacji z zakresu współczesnej wojny handlowo-gospodarczej.

Warszawa, kwiecień 2015 r.
Janusz Płaczek